

Lubelskie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli

<https://lscdn.pl/pl/publikacje/publikacje-konsultantow/13833,Artykul-quotRetoryka-w-praktyce-szkolnejquot.html>
03.11.2024, 23:17

Data publikacji: 10.02.2023

Autor: Małgorzata Sagan

Artykuł "Retoryka w praktyce szkolnej"

Małgorzata Sagan, doradca metodyczny LSCDN jest autorką artykułu "Retoryka w praktyce szkolnej".

Trzeba się cofnąć o jakieś 500 lat, żeby ... zrobić rzeczywisty krok do przodu w edukacji – napisała ponad pół wieku temu Dorothy Sayers (angielska pisarka i publicystka) w swojej książce „Zagubione narzędzie edukacji”. Miała na myśli model kształcenia nawiązujący do uniwersalnego średniowiecznego trivium i quadrivium, czyli do edukacji klasycznej, która wbrew pozorom jest jedyną realną szansą na wyprowadzenie szkoły ze ślepego zaułka postmodernistycznej kultury. Szczególne miejsce zajmuje w tym modelu retoryka.

Małgorzata Sagan, "Retoryka w praktyce szkolnej"

Podstawa programowa z 2017 i 2018 r. wprowadziła systemowe uczenie elementów retoryki rozumiane jako niezbędny obszar praktycznych umiejętności językowych w zakresie mówienia i twórczego pisanie, w tym respektowania zasad kultury i etyki słowa. Nauczyciele są zatem zobowiązani do realizowania wskazanych w dokumencie zapisów – czternastu w szkole podstawowej i piętnastu w szkole ponadpodstawowej. Celem jest kształtowanie i doskonalenie kompetencji językowych uczniów.

Nauczanie elementów retoryki na lekcjach języka polskiego powinno mieć dwa uzupełniające się wymiary:

- oratorsko-komunikacyjny rozumiany jako nastawienie w nauczaniu na sztukę rozmowy, dialogu obejmujący naukę słuchania, zadawania pytań, rzeczowego formułowania i odpierania argumentów;
- retoryczno-kompozycyjny oznaczający wyrażanie i interpretowanie komunikatów w mowie i na piśmie w sposób zrozumiały dla odbiorcy, uporządkowany pod

względem logicznym i kompozycyjnym, rzeczowy oraz poprawny językowo w pełnym zakresie kontekstów społecznych i kulturowych.

Każda sensowna wypowiedź ucznia musi być wypowiedzią o czymś, powinna mieć swój rzeczowo określony temat. W praktyce szkolnej należy więc, w miarę możliwości, stosować wynikającą z tradycji retorycznej normę, zgodnie z którą uczeń zanim zacznie mówić (czy pisać), powinien zastanowić się, co konkretnie ma do powiedzenia.

W uczeniu sztuki dyskusowania należy odrzucić erystykę, przyjmując w zamian zasadę wspólnego dążenia uczestników dialogu do prawdy rozumianej jako zgodność sądu z rzeczywistością realnie istniejącą. Polega to na używaniu w dyskusji argumentów merytorycznych i przykładów (co jest zalecane), a nie na wyrażaniu i pobudzaniu emocji oraz zwalczaniu adwersarza przy pomocy argumentów *ad hominem* i *ad personam* (przed czym należy przestrzegać).

W tworzeniu wypowiedzi własnych, zwłaszcza pisemnych, należy uczyć praktycznego wykorzystywania kolejności działań określanych przez trzy pierwsze działy retoryki :

inventio - gromadzenie materiału,

dispositio - tworzenie konspektu,

elocutio - pisanie bądź wygłaszanie tekstu zgodnie z wcześniej przygotowanym planem.

Trzeba również kłaść nacisk na naukę poprawnej konstrukcji akapitów (jako spójnych wewnętrznie składników wyводу) i podziału tekstu na akapity odzwierciedlającego logiczny tok myślenia autora, ponieważ sztuka dobrego mówienia (*ars bene dicendi*) opiera się na sztuce dobrego (poprawnego) myślenia (*ars bene cogitandi*).

Poprawne tworzenie wypowiedzi jest powiązane funkcjonalnie z kształceniem literackim i kulturowym (czytanie lektur). Chodzi o wykorzystanie wiedzy literacko-kulturowej w budowaniu dłuższych wypowiedzi, w tym wypowiedzi z zakresu treści nauczania.

W codziennej praktyce dydaktycznej nauczyciel ma określone możliwości urzeczywistniania modelu edukacji klasycznej w obszarze retoryki. Staje tu jednak przed niemałymi wyzwaniami i utrudnieniami.

Wśród możliwości do wykorzystania podczas obowiązkowych zajęć dydaktycznych warto zwrócić uwagę m.in. na systematyczne ćwiczenia dykcyjno-artykulacyjne,

obserwację idiolektu uczniów połączoną z bieżącym korygowaniem błędów wymowy, głośne wyraziste (wzorcowe) czytanie tekstów, intensywne kształcenie językowe, inscenizowanie „sądu” nad daną postacią literacką, tworzenie prac pisemnych argumentacyjnych przez uczniów bez możliwości korzystania ze stron internetowych.

Nie bez znaczenia są także zajęcia pozalekcyjne związane z przygotowywaniem przedstawień teatralnych, recytacji i deklamacji. Ważnym projektem ogólnopolskim adresowanym do uczniów szkół podstawowych jest Konkurs Retoryczny oraz Olimpiada Retoryczna skierowana do uczniów szkół ponadpodstawowych.

Jednak presja egzaminów zewnętrznych a także otoczenie medialne z właściwą sobie fetyszyzacją technologii cyfrowych poważnie utrudnia możliwe działania w zakresie wprowadzania elementów retoryki klasycznej w szkole. Wprawdzie wydaje się, że cyfryzacja jest cywilizacyjną koniecznością, ale wiedza o jej negatywnych skutkach jest powszechnie dostępna i nie może być ignorowana w przestrzeni współczesnej szkoły. Autorem wielu prac na ten temat jest niemiecki uczoney prof. Manfred Spitzer. Jedną z jego książek nosi znamieny tytuł: „Cyfrowa demencja czyli jak pozbawiamy rozumu siebie i swoje dzieci”.

Są to wszakże wyzwania, które należy podjąć, aby powstrzymać postępujący proces „upośledzenia kompetencji tekstowej uczniów” (prof. J. Kowalikowa, UJ). Edukacja klasyczna, w tym retoryka, jest rzeczywistą, realną drogą do kształcenia w szkole myślenia krytycznego, twórczego, samodzielnego, będącego gwarantem „suwerenności intelektualnej” (prof. A. Mamcarz-Plisiecki, KUL). Jest starą, ale sprawdzoną i uniwersalną metodą mającą zastosowanie we współczesnych realiach i jedynym sposobem na uzdrowienie edukacji.

[Powrót do poprzedniej strony](#)

[Poprzednia strona](#)
[Następna strona](#)